

Słownik podstawowych pojęć muzycznych

Terminy związane z dynamiką

- **calando** (wł.) – zwalniając, ścisząc; określenie wykonawcze, dotyczące jednocześnie tempa i dynamiki.
- **crescendo** wł. – narastająco, wzmacniająco, oznacza stopniowe wzmacnianie natężenia dźwięków
- **decrescendo / diminuendo** wł. – osłabiająco. oznacza stopniowe osłabianie natężenia dźwięków
- **forte** (wł.) – jest to określenie dynamiczne; skrót f oznacza głośno, silnie; ff (**forte fortissimo**) – bardzo głośno.
- **piano** (wł.) – jest to określenie dynamiczne; skrót p oznacza cicho, pp (**piano pianissimo**) – bardzo cicho.
- **rinforzando** (wł.; skr. rf lub rfz) – wzmacniająco; określenie nagłego wzmocnienia jednego dźwięku lub współbrzmienia; rodzaj nagłego i gwałtownego crescendo.
- **sforzando**, sforzato wł. sforzare – wysilająco, nasilająco, akcentując, odnosi się wyłącznie do danego dźwięku lub współbrzmienia, przy którym oznaczenie się znajduje

Terminy związane z tempem (agogiką)

- **accelerando** (wł. accelerare) – przyspieszająco, oznacza stopniowe przyspieszanie tempa utworu
- **adagio** (wł.) – oznacza powoli. 1. Jest to jedno z określeń tempa powolnego; adagio molto – bardzo powoli; adagio sostenuto – powoli, powściągliwie;
- **allargando** (wł. allargare) – rozszerzająco, zwalniając, oznaczenie stopniowego zwalniania tempa utworu
- **allegro** (wł.) – oznacza wesoło, ruchliwie. 1. Jest to określenie szybkiego tempa. 2. określenie tytułowe samodzielnego utworu instrumentalnego, np. pierwszej części sonaty (tzw. allegro sonatowe), symfonii, kwartetu, koncertu itp., utrzymywanej w tempie allegro.
- **andante** (wł. idąc)-1. Pojęcie to jest określeniem tempa umiarkowanego; andante cantabile – w tempie umiarkowanym i śpiewnie; andante con molto – w tempie umiarkowanym, z ożywieniem, tj. nieco szybciej niż andante. 2. Jest to również tytuł utworu lub jego części utrzymanej w tempie umiarkowanym.
- **animato** wł. – z ożywieniem, określenie dotyczy tempa

- a **tempo** (wł.) – we właściwym tempie; oznacza powrót do poprzednio oznaczonego w utworze tempa, po jego chwilowej zmianie; oznaczenie często stosowane w częściach reprzyzowych.
- **grave** (wł.) – poważnie. Jedno z podstawowych temp wolnych w muzyce
- **largo** (wł.) – jest to określenie powolnego tempa, oznacza szeroko; largo maestoso – powoli i poważnie.
- **larghetto** wł. largo – trochę szybciej niż largo, wolniej niż andante (metronom 60 – 66)
- **lento** (wł.) – określenie powolnego tempa; oznacza powoli.
- **meno mosso** wł. – wolniej
- **moderato** (wł.) – jest to określenie tempa; oznacza umiarkowanie.
- **presto** (wł.) – jest to określenie tempa, oznacza szybko; prestissimo – bardzo szybko; prestissimo possibile – możliwie najszybciej.
- **rallentando** (rall.) wł. rallentare – zwalniać zwalniając
- **ritardando** (ritard.) wł. ritardare – opóźniać, zwlekać opóźniając, zwalniając, powstrzymując
- **ritenuto** (rit.) wł. – powściągliwie, ostrożny opóźniając, zwalniając
- **rubato** wł. rubare – w chwiejnym tempie, określenie chwilowych zmian tempa w utworze, przedłużenia wartości jednych nut kosztem skrócenia innych.
- **sostenuto** wł. – powściągliwie, wstrzymując
- **tenuto** (ten.) wł. tenere – wytrzymując, przetrzymując
- **vivace** (wł.)- z ożywieniem. Określenie szybkiego tempa, ale mniej niż presto.
- **vivo** (wł.), określenie wykonawcze- żywo, szybko (mniej niż presto)

Terminy związane z artykulacją

- **glissando** – efekt dźwiękowy polegający na ześlizgu wzdłuż szeregu dźwięków
- **legato** (wł. związany) – jest to sposób artykulacji, oznacza dokładne łączenie kolejnych dźwięków. Czasami oznacza się łukiem nad lub pod nutami.
- **portato** (wł. przenoszony) – sposób artykulacji, pośredni między legatem i staccatem, oznacza wyraźne oddzielanie kolejnych dźwięków. Oznaczany jest poziomą kreską nad lub pod nutami.
- **staccato** (wł. oderwany, oddzielony) – jest to jeden z rodzajów artykulacji, polega na krótkim i ostrym wykonaniu kolejnych dźwięków poprzez skrócenie ich wartości rytmicznych. Oznacza się kropką nad lub pod nutami.

Terminy wykonawcze i ogólne

- **bemol** - gdy bemol \flat jest dodany do nuty, obniża ją o pół tonu. Przykładowo,
- jeśli mamy nutę d i umieścimy przed nią bemol, stanie się ona nutą des.
- **cantabile** (wł.) – śpiewnie; określenie wykonawcze; andante cantabile – w tempie umiarkowanym i śpiewnie; cantabile espressivo – śpiewnie, z wyrazem.

- **coda** lub **koda** – zakończenie utworu muzycznego. Niektóre utwory nie posiadają cody i kończą się nagle lub wybrzmieniem, głównego tematu. Coda może być krótkim ozdobnikiem, kilkoma akordami, np. kadencją lub, w rozwiniętych formach muzycznych, pełnym motywem. Coda ma sprawiać
- **da, dal** (wł. da+il) – od, do, z; przyimek stosowany w określeniach złożonych.
- **deciso** (wł.) – zdecydowanie, z energią; określenie wykonawcze.
- **delicato, delicatamente** (wł.) – delikatnie, subtelnie; określenie wykonawcze.
- **dolce** (wł.)- wykonywać słodko, delikatnie.
- **doloroso** lub **con dolore** albo **dolente** (wł.) – boleśnie; określenie wykonawcze.
- **fermata** - symbol, który nakazuje wykonawcy przedłużenie wartości rytmicznej nuty lub pauzy o czas nieokreślony, pozostawiony jego wyczuciu.
- **fine** (wł.) – koniec; w nutach oznacza miejsce zakończenia utworu, w którym powtórzenie pownej partii określono skrótowo, np. da capo al fine.
- **forma** - kształt lub organizacja utworu.
- **fraza** (z gr.)- część budowy formalnej utworu, składająca się z dwóch lub więcej motywów tworzących zamkniętą myśl muzyczną.
- **frazowanie** – plastyczne i logiczne wyodrębnianie przez wykonawcę odcinków wyrazowych w utworze muzycznym
- **interwał** (z łac. intervallum = odległość, ograniczona przestrzeń) – jest to odległość pomiędzy dwoma dźwiękami. Wyróżniamy interwały harmoniczne, gdzie dwa dźwięki ze sobą współbrzmiają oraz interwały melodyczne, gdzie dźwięki kolejno o sobie następują. Interwały mogą być także: czyste, wielkie, małe, zmniejszone oraz zwiększone.
- **klucz** – jest to znak graficzny umieszczony na początku każdej pięciolinii, który wyznacza dokładne położenie i nazwę nuty odpowiadającej dźwiękowi określonej wysokości, wszystkie nuty pisane wyżej lub niżej na pięciolinii są odpowiednikami kolejnych dźwięków (wyższych lub niższych). Są trzy grupy kluczy: C, G i F. Klucze grupy C swoim środkowym wcięciem wyznaczają dźwięk c1. Klucze grupy G wyznaczają swoim spiralnym zaokrągleniem dźwięk g1. Klucze z grupy F wyznaczają swoim początkowym zgrubieniem oraz dwiema kropkami dźwięk f. Do chwili obecnej używa się tylko czterech kluczy: z grupy G – klucz wiolinowy czyli skrzypcowy; z grupy F – klucz basowy; z grupy C – klucz altowy oraz tenorowy.
- **krzyżyk** - gdy symbol krzyżyka # jest dodany do nuty, podwyższa wysokość jej dźwięku o pół tonu. Przykładowo, jeśli mamy nutę d i umieścimy przed nią bemol, stanie się ona nutą dis.
- **maestoso** (wł.) – majestatycznie; jest to określenie wykonawcze, często połączone z określeniem wolnego tempa (np. andante maestoso).
- **melizmat**– (gr.) – figura melodyczna śpiewana na jednej sylabie tekstu. W praktyce oznacza to, że na jednej sylabie wykonuje się wiele dźwięków. Melizmatyka jest charakterystyczna dla śpiewu ambrożyjskiego, chorału gregoriańskiego (zwłaszcza na słowach Amen lub Alleluja) i muzyki orientalnej. Jest często stosowana w charakterze ornamentyki muzycznej we współczesnej muzyce popularnej. Jej użycie jest charakterystyczne w twórczości takich wokalistek jak Whitney Houston, Mariah Carey czy Christiny Aguilery.

- **opus** (łac. dzieło; skr. op.; fr. oeuvre) – jest to oznaczenie utworu lub niewielkiego zbioru utworów, zwykle numerowany wg kolejności wydawania dzieł przez kompozytorów. Technika ta była powszechnie stosowana w XIX wieku, obecnie zanika.
- **ossia** (wł.) – albo; określenie w nutach wskazujące, że dany motyw, ozdobnik, frazę czy większą partię utworu można wykonać w inny, podany obok sposób, najczęściej w wersji ułatwionej.
- **piu** (wł.) - więcej, bardziej. Na przykład piu piano znaczy ciszej (bardziej delikatnie).
- **repetycja** – powtarzanie odcinka lub części utworu
- **sempre** (wł.) - zawsze. Na przykład sempre forte będzie znaczyło zawsze głośno.
- **synkopa** (termin muzyczny) przesunięcie akcentu z mocnej na słabą część taktu przez wydłużenie wartości nuty nie akcentowanej o część wartości nuty znajdującej się na mocnej części taktu (akcentowanej). Rytm synkopowy jest często stosowany w muzyce jazzowej i rozrywkowej. W polskiej muzyce ludowej synkopa jest charakterystyczna dla krakowiaka.
- **takt** - określona liczba dźwięków (nut i pauz), ułożona według metrum, zawarta pomiędzy dwoma pionowymi kreskami zwanymi kreskami taktowymi.
- **tessitura** (wł. tessitura – „tekstura”) – zakres głosu (dźwięków) dominujący w utworze, najintensywniej używany wycinek skali. Określenie jest używane do utworów wokalnych i instrumentalnych. W przypadku śpiewaków tessitura jest mniejsza od skali śpiewaka i oznacza rejestr, w którym używa się danego głosu.
- **troppo** (wł.) – za bardzo, za wiele; allegro non troppo, allegro ma non troppo – żywo, ale nie za bardzo.
- **unisono** (wł.)- termin partyturowy, oznaczający, że dwa do tej pory grające instrumenty oddzielne partie mają wykonać jedną wspólną partię.
- **zdanie muzyczne** – część budowy formalnej utworu składająca się w klasycznej postaci często z czterech taktów (tzw. czterotakt), tj. np. z dwóch fraz dwutaktowych, tworząca pewną logiczną całość wyrazową, zakończona nierzadko kadencją.